

УДК 355.45.02

Фролов В. С., канд. військ. наук, ст. наук. співроб. (0000-0003-0105-6439);
 Саганюк Ф. В., канд. юрид. наук, доцент (0000-0002-9516-0562);
 Мудрак Ю. М. (0000-0002-1159-5746);
 Пушняков А. С. (0000-0003-3914-9008).

Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

Досвід оборонного планування в НАТО, заснованого на спроможності військ (сил)

Резюме. Розглянуто підходи до впровадження в Україні передового досвіду держав-членів НАТО з питань оборонного планування, заснованого на спроможності військ (сил) для ефективнішого розвитку Збройних Сил України та інших складових сил оборони і функціонування їх у сучасних умовах.

Ключові слова: збройні сили; сили оборони; оборонне планування; спроможності сил оборони.

Постановка проблеми. Агресія і масштаби сучасних воєнних загроз Україні з боку РФ потребують приведення системи оборони України та оборонного планування до вимог сучасного воєнного мистецтва і світового досвіду передових держав-членів НАТО. Для цього доцільно підвищити ефективність оборонного планування у Збройних Силах України (ЗС) та інших складових сил оборони (СО) на основі спроможності задля досягнення визначених стратегічних цілей оборонної реформи, наближення їх розвитку до стандартів, прийнятих в арміях держав-членів НАТО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-методичні та практичні погляди і досвід оборонного планування НАТО, заснованого на спроможності, впровадження їх у Міністерстві оборони, ЗС та інших складових СО розглянуто у наукових працях таких учених, як В. Горбулін, І. Руснак, І. Романченко, В. Богданович, Р. Тимошенко, М. Лобко, В. Бочарніков, С. Свешніков, М. Денежкін, П. Крикун, А. Наливайко, А. Поляєв та інших [1-6]. Однак вони не повною мірою враховують сучасні напрями і механізми сучасної гібридної війни, зокрема збройної, економічної та інформаційної агресії РФ проти України, і не тільки. Нині науково-методичні підходи щодо оборонного планування, заснованого на спроможності військ (сил), потребують певного осучаснення, наближення до потреб сьогодення, а також до принципів і стандартів, прийнятих у НАТО, що потребує відповідного додаткового фахового обговорення та дослідження.

Метою статті є пошук прийнятних методологічних і методичних підходів та передового досвіду держав-членів НАТО з питань оборонного планування, заснованого на спроможності, для впровадження їх у ЗС України та інших складових СО, підвищення ефективності оборонного планування їх розвитку на основі спроможності за принципами і стандартами, прийнятими в арміях держав-членів НАТО.

Виклад основного матеріалу. Активне впровадження у ЗС та інших складових СО в Україні моделі оборонного планування на основі спроможності виявило низку проблем, які потребують детальнішого вивчення і вирішення для сучасності з використанням досвіду розвинутих держав-членів НАТО.

Зміна парадигми оборонного планування в НАТО, а саме відмова від концепції, яка в ролі вихідних даних розглядала загрози національним інтересам та перехід до моделі планування, заснованого на спроможності військ (сил) (Capability Based Defence Planning, CBDP) (далі – ОПОС) вперше було відображено у “Чотирьохрічному оборонному огляді збройних сил США” 2001 року, де формувалася потреба у розвитку спроможностей, необхідних збройним силам для стримування і нанесення поразки потужному противнику [7].

Орієнтиром розвитку військ (сил) тут розглядають потужність військ (сил) противника до адекватності якої в арміях держав-членів НАТО здійснюється їх розвиток саме через нарощування необхідної спроможності, про що йдеться в їхніх доктринальних документах [8].

Для цього у 2002 році організацією RAND Corporation обґрунтовані слухні

теоретичні засади ОПОС, на основі яких розробляються нові методики, зокрема і в Україні, яка бере активну участь в ОПОС.

У січні 2004 року дослідницька група під керівництвом заступника міністра оборони США Едварта Олдріджа (Edward Aldridge) представила такі напрацювання для впровадження у міністерстві оборони США. Підсумковий звіт цієї групи відомий як “Aldridge Study” (Дослідження Ольдріджа). Він навів визначення ОПОС, його мети та алгоритму впровадження, увів низку ключових понять, таких як сфери спроможності (Joint Capability Areas – JCA), система інтеграції та розвитку спроможності (Joint Capabilities Integration and Development System – JCIDS) тощо.

Зазначені новітні підходи до ОПОС з врахуванням досвіду держав-членів НАТО на сьогодні активно впроваджуються у Міністерстві оборони (МО) та ЗС України. Зокрема, Стратегічним оборонним бюлетенем України 2016 року в рамках стратегічної цілі № 2 передбачено впровадження планування розвитку спроможностей сил оборони, яке є основою ОПОС у ЗС та інших складових СО. На виконання визначених цим документом завдань у МО України здійснено низку заходів, покликаних закласти основи оборонного планування на основі спроможностей, зокрема, розроблені та затверджені Рекомендації з оборонного планування на основі спроможностей, порядку організації проведення оцінювання спроможностей у ЗС, Єдиний Перелік (Каталог) спроможностей МО України та ЗС України тощо.

Метою ОПОС визначено створення та розвиток необхідних оборонних спроможностей. Перелік їх, зокрема в НАТО, визначається Стратегічною концепцією держав-членів НАТО. Вона тут визначена на основі вимог стратегічних командувань НАТО на виконання “Цільових завдань розвитку ЗС НАТО”.

Для організації ОПОС у державах-членах Альянсу прийнята модель, яка ґрунтується на таких ключових поняттях, як стратегія, кінцеві цілі, сили та засоби, ризики, середовище безпеки та обмеженість ресурсів. У ній окреслено динаміку процесу розроблення стратегії національної безпеки, усунено невідповідності між визначеними у державах-членах НАТО показниками ОПОС. Припускається, що процес ОПОС має бути циклічним з перегрупуванням ключових показників і можливістю зміни обраних цілей,

удосконалення сил і засобів, перегляду стратегій, періодичним моніторингом величини ступеня ризику, який прогнозується під час розроблення оборонних програм і планів.

Процес ОПОС в НАТО включає п'ять основних етапів, які зазвичай мають послідовний і циклічний характер, які зараз активно впроваджуються так само в МО та ЗС України.

Перший – визначення засад державної політики у сфері безпеки і оборони. Здійснюється з метою формування єдиних для всіх складових сил оборони політичних вказівок і передбачає розроблення (уточнення) основоположних документів у сфері національної безпеки і оборони.

Другий – визначення необхідних спроможностей для досягнення визначених цілей та ймовірних сценаріїв застосування збройних сил (операцій) і формування Єдиного переліку мінімально-необхідних спроможностей.

Третій – визначення функцій, завдань і розподіл спроможностей. Для спрощення цього етапу Переліки необхідних спроможностей можуть розподілятися за Цільовими пакетами для поступового їх досягнення. За цим досвідом в Україні МО України 09 грудня 2019 року затверджені вісім функціональних груп спроможностей МО та ЗС України й інших складових сил оборони.

Четвертий – імплементація, тобто виконання завдань щодо створення та розвитку визначених Переліками необхідних спроможностей. Передбачає розроблення (оновлення) законодавчої (доктринальної) бази (настанов, статутів, керівництв), закупівлю (модернізацію) ОВТ, підготовку особового складу, проведення навчань, застосування (тестування) та вдосконалення спроможностей тощо.

П'ятий – оцінювання результатів і визначення ступеня досягнення необхідних спроможностей державами-членами НАТО. За цими результатами готується Огляд спроможностей і Доповідь про спроможності, на підставі чого уточнюються завдання і коригуються плани розвитку (досягнення) необхідних спроможностей.

Зазначений процес ОПОС застосовується в НАТО, а також в Україні під час планування розвитку військ (сил) і засобів (спроможностей) на середньострокову та довгострокову перспективи. Ця модель постійно вдосконалюється відповідно до

розвитку методологічних засад ОПОС. Вона спрямовується на створення та розвиток оборонних спроможностей, підготовку військ (сил) до реагування на наявні виклики і загрози сьогодення.

Структура (модель) ОПОС держав-членів НАТО у загальному вигляді в літературі визначається двоєюко:

перша – як сукупність взаємозалежних процесів і процедур з оцінювання ВПО, планування сил, планування ресурсів та оцінювання ризиків;

друга – як сукупність процесів довго-, середньо- та короткострокового планування, тобто документів, що розробляються, а також з позиції методичного обґрунтування основних положень визначених документів [9].

Оцінювання ВПО здійснюється на основі аналізу прогнозованих сценаріїв, ризиків і загроз, а також цілей і необхідних спроможностей визначених для держав-членів НАТО на заданий період, що є основою для обґрунтування заходів планування сил і розвитку їх спроможності. Планування сил базується на розробленому переліку ситуацій, для реагування на них. Аналіз ситуацій і перелік наявних спроможностей дає змогу виробити короткострокові та середньострокові вимоги до розвитку військ (сил). ОПОС за допомогою планування визначає перелік сил, засобів, спроможностей і вимог до структури сил, необхідних для реагування на визначені ситуації. Під час планування сил визначаються вимоги до спроможностей на наступний плановий період. Про результати огляду оборонних спроможностей доповідають Військовому Комітету НАТО.

Під час оперативного планування розглядається той же перелік ситуацій, як і під час планування сил щодо ймовірних ризиків і мінімізації їх наслідків.

Визначення заходів оперативного планування здійснюється під час огляду спроможності військ (сил) за результатами якого визначаються переліки вимог до них та сил і засобів. Використання системи планування, програмування, бюджетування, виконання, покладеної в основу ОПОС держав-членів НАТО, свідчить про їх взаємозв'язок у зазначеному процесі. Довгострокове планування реалізується середньостроковими програмами, основним джерелом виконання яких є бюджетні асигнування. Зміни запланованих ресурсів автоматично викликають перегляд

середньострокових програм, які, зі свого боку, вимагають перегляду довгострокових планів. Держави-члени НАТО виділяють необхідні ресурси для забезпечення діяльності Альянсу. Проте переважна кількість їхніх ресурсів залишається під контролем цих держав. Однак вони зобов'язуються спільно або окремо надавати війська (сили) та необхідні спроможності, яких потребує НАТО, для досягнення спільних цілей і поставлених завдань.

Процес ОПОС в Альянсі є основним засобом розвитку необхідних спроможностей, своєчасного їх формування (закупівлі) для досягнення бажаного рівня. Прийнято вважати, що високий рівень ефективності ОПОС НАТО є необхідною умовою досягнення політичних, військових і ресурсних переваг, яких очікують держави-члени від Альянсу. Своєю участю в ОПОС НАТО вони без втрат національного суверенітету можуть узгоджувати свої оборонні плани з інтересами НАТО з метою визначення, досягнення та надання обґрунтованої частини своїх сил і засобів Альянсу для виконання усього діапазону визначених завдань. Водночас, більшість держав-членів НАТО під час ОПОС вирішують не лише завдання потреб Альянсу, а і розвитку власних ЗС. Однак деякі держави з невеликою чисельністю ЗС у межах ОПОС планують заходи розвитку ЗС, які спрямовані лише на потреби НАТО.

Отже, особливістю ОПОС в НАТО є те, що кожна держава-член Альянсу має свою систему ОПОС, на організацію та здійснення якої впливають характерні риси економічного устрою держави, прийнята в ній система прогнозування та планування розвитку; умови і національні традиції та інтереси тощо. А це потребує гармонізації (інтегрування) власних національних інтересів і планів розвитку ЗС з оборонним плануванням НАТО.

Висновок. Дослідженні методологічні та методичні підходи і передовий досвід держав-членів НАТО з питань оборонного планування, заснованого на спроможності, прийнятні для впровадження їх у ЗС та інших складових СО задля підвищення ефективності оборонного планування їх розвитку на основі спроможності за принципами і стандартами, прийнятими в арміях держав-членів НАТО.

Напрямок подальших досліджень. За результатами оборонного огляду ЗС та інших складових СО і на підставі затверджених на їх основі Стратегії воєнної безпеки України і Стратегічного оборонного бюлетеня України,

з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду оборонного планування на основі спроможності військ (сил), наближеного до принципів і стандартів, прийнятих в арміях держав-членів НАТО, доцільно підготувати та видати у МО України відповідний військовий посібник на кшталт Військового посібника ВП 3.0 (FM 3.0), виданого у США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Горбулін В. П., Крикун П. М. Розвиток оборонного планування як складової національної системи планування у сфері безпеки і оборони за умов наближених до процедур та стандартів НАТО. *Аналітична записка*. Київ : НІСД, 2017. 17 с.
2. Руснак І. С., Петренко А. Г., Яковенко А. В., Романюк І. М., Кохно В. Д. Оборонне планування на основі спроможностей: особливості та перспективи впровадження. *Наука і оборона*. Київ, 2017. № 2. С. 3–10.
3. Романченко І. С., Богданович В. Ю., Денежкін М. М., Крикун П. М. Стан і перспективи розвитку системи оборонного планування в Збройних Силах України. *Наука і оборона*. Київ, 2017. № 1. С. 25–30.
4. Павліковський А. К., Саганюк Ф. В. Підходи щодо стратегічного планування розвитку спроможностей військ (сил) в секторі безпеки і оборони України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. Київ, 2017. № 2 (60). С. 24–29.
5. Денежкін М. М., Наливайко А. Д., Поляев А. І. Особливості оборонного планування у державах-членах НАТО на основі спроможностей. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. Київ, 2017. № 2 (60). С. 34–38.
6. Тимошенко Р. І., Лобко М. М., Бочарніков В. П., Свешніков С. В. Погляди на планування розвитку в секторі безпеки і оборони України. *Наука і оборона*. Київ, 2016. № 3. С. 3–9.
7. Quadrennial Defense Review Report. Department of Defense. Washington, D.C., September 2001. p. 14.
8. Військовий посібник (ВП 3.0). Київ : ГШ ЗС України, 2016. 123 с.
9. Денежкін М. М., Плахута О. Л. Стандарти НАТО та оборонне планування в Збройних Силах України. *Збірник наукових праць Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України*. Київ, 2016. № 3. С. 121–131.

Стаття надійшла до редакційної колегії 17.12.2019

NATO, based on possibility of troops (forces), has experience of the defensive

Annotation

Russia's aggression against Ukraine and the scale of contemporary military threats require from the state bring its defense and defense planning system to the requirements of modern military art considering the experience of advanced NATO member states. In order to achieve the above, it is necessary to increase the effectiveness of defense planning in the Armed Forces and its other components of the defense force based on the Assessing and Developing Capability System to achieve Strategic goals of Defense reform and come closer to the standards of NATO member states.

The purpose of the article is to find acceptable methodological approaches in the implementation of NATO Member States' best practices in defense planning based on the Assessing and Developing Capability System and further implementation in the Armed Forces of Ukraine and other Defense Forces, improving the effectiveness of Defense planning based on ADCS for further develop them according to the principles and standards adopted in the armies of NATO member states.

The Capability-Based Defense Planning (CBDP) process in the Alliance is a fundamental means of developing the necessary capabilities, building them in a timely manner to achieve the desired level. The high level of CBDP effectiveness in NATO is a prerequisite for achieving the political, military and resource benefits that NATO member states expect. Most NATO member states, with implementing the CBDP, address not only the Alliance's needs, but also develop their own armed forces. However, some countries with a small Armed Forces are planning an Armed Forces development that addresses only NATO needs within the CBDP.

Thus, a distinctive feature of the CBDP process in NATO is that each member state of the Alliance has its own CBDP system. The organization and implementation of which are influenced by the features of the economic structure of the state, adopted in it the system of forecasting and planning development; conditions and national traditions and interests, etc. And this requires the harmonization (integration) of national interests and plans of NATO development with NATO defense planning.

Keywords: military powers; forces of defensive; defensive планирование; possibilities of forces of defensive.